

ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ПРАЦІ ЯК ВАЖЛИВИЙ ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

У статті зазначено, що в умовах ринкової економіки створення конкурентоспроможної продукції, підвищення ефективності господарської діяльності можливе лише за умови ефективного використання ресурсів та підвищення продуктивності праці. Її зростання є головним джерелом зростання національного доходу; умовою зниження витрат на виробництво; передумовою зниження затрат робочого часу, підвищення заробітної плати працівників та рівня життя населення. У зв'язку з цим кожному підприємству необхідно приділяти належну увагу пошуку резервів підвищення продуктивності праці, та на підставі проведеного аналізу розробляти та реалізувати заходи, спрямовані на її зростання. Ці заходи повинні відображатися у відповідних програмах з управління продуктивністю праці на підприємстві.

Ключові слова: продуктивність, праця, підвищення, фактори, резерви, витрати, ресурси, продукція.

O. V. KOVALENKO, A. O. KONONOVA

Zaporizhzhya state engineering academy

THE INCREASE OF LABOUR PRODUCTIVITY AS AN IMPORTANT TOOL OF ENTERPRISE DEVELOPMENT

Abstract – The article says that in a market economy creating competitive products, increasing the efficiency of economic activity is possible only if the effective use of resources and increase productivity. Noted that the increase in productivity is an expression of a general economic law, economic necessity of social development. Productivity growth means increasing the number of products produced per unit of time, or terms of time spent per unit of production. Her rise is a major source of national income growth; condition for reducing the cost of production; factor in improving the quality and competitiveness of products; prerequisite to reduce costs of working time, increase workers' wages and living standards. In this regard, each enterprise should pay particular attention to finding reserves increased productivity, and on the basis of the analysis to develop and implement measures aimed at its promotion. These activities should be reflected in the respective programs on performance management in the workplace. In turn, the development of specific measures for use of the reserves necessary to identify the factors that determine the productivity growth. Among academic economists there is no consensus regarding the allocation factors. All factors should be considered in close relation that will achieve the highest possible level of productivity increase in the enterprise. In Ukraine for the increase of the labour productivity it is necessary to use world experience, perfect a normative base, make alteration in an already existent legislation in the field of labour.

Key words: productivity, labour, increase, factors, backlogs, expenses, resources, products.

E. V. KOVALENKO, A. O. KONONOVA

Zaporozhskaya gosudarstvennaya inzhenernaya akademiya

ПОВЫШЕНИЕ ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТИ ТРУДА КАК ВАЖНЫЙ ИНСТРУМЕНТ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье указано, что в условиях рыночной экономики создание конкурентоспособной продукции, повышение эффективности хозяйственной деятельности возможно при условии эффективного использования ресурсов и повышения производительности труда. Отмечено, что повышение производительности является выражением общего экономического закона, экономической необходимости развития общества. Рост производительности труда означает увеличение количества продукции, произведенной за единицу времени, или экономию рабочего времени, затраченного на производство единицы продукции. Ее повышение является главным источником роста национального дохода; условием снижения затрат на производство; фактором повышения конкурентоспособности продукции; предпосылкой снижения затрат рабочего времени, повышения заработной платы работников и уровня жизни населения. Поэтому каждому предприятию необходимо находить резервы повышения производительности труда, и на основании проведенного анализа разрабатывать и реализовать мероприятия, направленные на ее повышение. Эти мероприятия должны отражаться в соответствующих программах по управлению производительностью труда на предприятии. Приведена классификация факторов и резервов повышения производительности труда. Все факторы следует рассматривать в тесной взаимосвязи, что позволит достичь максимально возможного повышения уровня производительности труда на предприятии. В Украине для повышения производительности труда необходимо использовать мировой опыт, совершенствовать нормативную базу, вносить изменения в уже существующее законодательство в сфере труда.

Ключевые слова: производительность, труд, повышение, факторы, резервы, затраты, ресурсы, продукция.

Постановка проблеми. Однією з найголовніших та найважливіших загальногосподарських та галузевих функцій в умовах вітчизняних ринкових реалій є оптимальне і раціональне використання трудових ресурсів на всіх рівнях національної економіки, що буде сприяти виготовленню конкурентоспроможної продукції, поліпшенню економічної діяльності і зростанню прибутків працівників. Реалізація цих завдань неможлива без підвищення продуктивності та ефективності праці. З огляду на це виникає потреба у дослідженні продуктивності праці, як чинника зростання ефективності діяльності підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Різні аспекти з питань проблеми підвищення продуктивності праці широко досліджені в працях зарубіжних вчених-економістів А. Є. Аврутіна, Ю. Д. Борисова, Б. С. Бушуєва, В. М. Зарубіна, В. І. Золотарьова, Я. М. Купермана, В. С. Серова, Є. К. Сєдих, В. І. Стомахіна, А. А. Френкеля, а також у вітчизняних науковців Д. П. Богині, І. К. Бондар, І. М. Герчикової, О. І. Здоров,

А. В. Калини, В. В. Кривошей, Н. О. Павловської, Н. Я. Пітель, В. В. Шалімова, Т. С. Морщенок. Названі науковці у своїх дослідженнях розкривають думки з питань планування продуктивності праці, ролі цього показника у розвитку промислового підприємства, з питань методології і методики аналізу продуктивності праці, виявлення факторів і резервів зростання продуктивності праці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на підвищений інтерес науковців до обраної проблематики, дослідження підвищення продуктивності праці як багатогранного та складного процесу не втрачає актуальності. У статті приділяється увага проблемним питанням підвищення продуктивності праці у сучасних умовах.

Формулювання цілі статті. Метою статті є з'ясування ролі показника продуктивності праці у розвитку промислового підприємства, виявлення проблемних питань сьогодення щодо показника продуктивності праці, визначення факторів і резервів, що обумовлюють підвищення рівня продуктивності праці на підприємствах в умовах сучасного розвитку. Для досягнення поставленої мети було поставлено такі завдання: визначити економічне значення продуктивності праці для ефективного функціонування підприємства та теоретично обґрунтувати важливість підвищення її рівня; розглянути існуючу класифікацію факторів та резервів підвищення продуктивності праці на підприємстві.

Виклад основного матеріалу. Продуктивність праці є показником економічного зростання, тобто показником, здійснюючим вплив на зростання реального продукту й доходу. Національний дохід, або валовий національний продукт, у разі підвищення продуктивності праці збільшується швидше, ніж показники витрат. Зниження ж продуктивності праці призводить до інфляції, пасивного торговельного балансу, повільних темпів зростання або спаду виробництва і до безробіття [9]. Така ситуація нині характерна для України.

Підвищення продуктивності праці – це складний процес, але він є необхідною передумовою забезпечення економічного розвитку підприємства, оскільки виступаючи джерелом збільшення обсягів виробництва продукції, приводить до скорочення затрат праці на виробництво продукції, а отже – економії робочого часу; обумовлює скорочення витрат на оплату праці в розрахунку на одиницю продукції; сприяє зниженню витрат на виробництво продукції тощо [8]. У той же час підвищення продуктивності праці є вираженням загального економічного закону, економічною необхідністю розвитку суспільства і має такі цілі: стратегічну – підвищення життєвого рівня населення; найближчу – підвищення ефективності діяльності галузей і підприємств, а також реальне зростання особистих доходів працівників [7, с. 99]. Отже, можна стверджувати, що без зростання продуктивності праці стає неможливим забезпечення конкурентних переваг підприємства і країни в цілому, її сталого соціально-економічного розвитку.

Кожне підприємство характеризується певним рівнем продуктивності праці, який може зростати або знижуватися під дією різноманітних факторів. Безперечно умовою прогресу і розвитку виробництва є зростання продуктивності праці [6]. Продуктивність праці відображає ефективність виробничої діяльності людей у процесі створення матеріальних благ і послуг, тобто результативність конкретної праці. Я вважаю, що найбільш вдало поняття “продуктивності праці” Г.А. Семенов, який зазначає, що «продуктивність праці» це показник, що характеризує ефективність праці і показує здатність працівників випускати певну кількість продукції за одиницю часу [10, с. 24]. Продуктивність праці вимірюється кількістю продукції або послуг, вироблених працівником за одиницю робочого часу (рік, місяць, тиждень тощо), або кількістю робочого часу, затраченого на виробництво одиниці продукції чи надання послуги [5].

На цьому етапі розвитку економіки України проблемними питаннями підвищення продуктивності підприємства є:

1. Проблема витіснення показника продуктивності праці такими фінансовими інструментами, як прибуток, рентабельність, заробітна плата. На жодному рівні управління його не розглядають як основу виходу з кризи, як джерело економічного росту.

2. Відсутність явної залежності між прибутком і продуктивністю. Це призвело до незатребуваності цього показника в практичній діяльності. Зміни продуктивності й прибутку не завжди йдуть в одному напрямку.

3. Недосконалість існуючих методик вимірювання продуктивності праці, значна погрішність цього показника не дозволяє порівнювати продуктивність економічної системи на різних рівнях управління.

4. Сильно послаблений мотиваційний механізм.

Кожне підприємство характеризується певним рівнем продуктивності, що варіюється (зростає або знижується) під впливом ряду чинників. Підвищення продуктивності праці є головним джерелом зростання національного доходу; умовою зниження витрат на виробництво; фактором підвищення якості та конкурентоспроможності продукції; а також передумовою зниження затрат робочого часу, підвищення заробітної плати працівників та рівня життя населення [2]. Виходячи із важливості підвищення продуктивності праці для розвитку та забезпечення конкурентоспроможності підприємства, необхідним стає визначення факторів, що впливають на її рівень, розробка та впровадження заходів щодо реалізації резервів підвищення продуктивності праці.

Резерви зростання продуктивності праці – це такі можливості її підвищення, які вже виявлені, але з різних причин поки що не використані, тобто це можливість більш повного використання продуктивної сили праці, усіх факторів підвищення її продуктивності за рахунок удосконалювання техніки, технології, поліпшення організації виробництва, практики управління [1, 4].

Науковці виділяють декілька класифікацій резервів зростання продуктивності праці. Всі вони поділяються на дві групи: резерви поліпшення використання робочої сили (краща організація умов праці, матеріальна та моральна мотивація працівників, забезпечення безперервної роботи) та резерви більш ефективного використання основних і обігових фондів (резерви раціонального використання сировини та ресурсів, ощадливої експлуатації основних засобів). За ознаками можливостей їхнього використання резерви поділяють на резерви запасу і резерви втрат. Відповідно до часу використання можна виділити поточні та перспективні резерви підвищення продуктивності. Якщо з розглядати класифікацію за змістом, то вона ідентична класифікації факторів.

Фактор – це рушійна сила, суттєва причина, обставина, що впливає на певний процес або явище та змінює рівень і динаміку продуктивності [9]. На продуктивність праці впливають такі фактори:

– матеріально-технічні (модернізація обладнання, заміна морально застарілого обладнання новим, застосування нових видів сировини, матеріалів);

– організаційні (поглиблення спеціалізації, комбінування, удосконалення системи управління організацією);

– економічні (удосконалення методів планування, систем оплати праці, участі у прибутках);

– соціальні (створення належного морально-психологічного клімату, нематеріальне заохочення, поліпшення системи підготовки і перепідготовки кадрів);

– природні умови та географічне розміщення підприємств [3].

Проте не тільки від підприємства залежить підвищення продуктивності праці, також необхідне втручання держави у соціально-економічні процеси, що дасть змогу підвищити ефективність праці, створити умови для ефективного використання робочої сили та удосконалити контроль за винагородою праці [2].

Враховуючи першочергову важливість підвищення продуктивності праці для конкурентоспроможності підприємства розробляють і впроваджують програми управління продуктивності. Програми управління продуктивністю праці на підприємстві включають в себе такі етапи [1]:

1) вимірювання і оцінка досягнутого рівня продуктивності на підприємстві в цілому і за окремими видами праці зокрема;

2) пошук і аналіз резервів підвищення продуктивності на основі інформації, одержаної в ході вимірювання і оцінки;

3) розробка плану використання резервів підвищення продуктивності праці, який повинен включати конкретні терміни і заходи з їх реалізації, передбачати фіксування витрат на ці заходи й очікуваний економічний ефект від їх впровадження, визначати відповідних виконавців;

4) розробка систем мотивації працівників до досягнення запланованого рівня продуктивності;

5) контроль за реалізацією заходів, передбачених планом і всією програмою, і регулюванням їх виконання;

6) вимірювання і оцінка реального впливу передбачуваних заходів на зростання продуктивності праці.

Висновки. Отже, продуктивність праці представляє собою один із найважливіших якісних показників діяльності підприємства та ефективності витрат праці. Продуктивність праці – це динамічний показник, що змінюється під впливом цілого ряду чинників. Від рівня продуктивності праці залежать темпи зростання промислового виробництва, збільшення заробітної плати і доходів, розміри зменшення собівартості продукції, її зростання забезпечує підприємствам і всьому суспільному виробництву подальший розвиток і сприятливі перспективи. Кожному підприємству необхідно приділяти належну увагу підвищенню рівня продуктивності праці. Це сприятиме соціально-економічному розвитку та забезпеченню конкурентоспроможності підприємства на ринку. Для цього потрібно розглядати всі передумови зростання продуктивності праці в тісному взаємозв'язку. А на підставі проведеного аналізу та виявлення резервів розробляти та реалізовувати відповідні програми управління продуктивністю праці, що спрямовані на її підвищення на підприємстві. В Україні для підвищення продуктивності праці необхідно використовувати світовий досвід, вдосконалювати нормативну базу, вносити зміни до вже існуючого законодавства у сфері праці.

Література

1. Богиня Д. П. Фактори і резерви підвищення продуктивності праці [Електронний ресурс] / Д. П. Богиня. – Режим доступу: <http://sesia.com.ua/book/40/2690.html>
2. Патрамаська Л. Ю. Поняття продуктивності праці, фактори та резерви її підвищення [Електронний ресурс] / Л. Ю. Патрамаська, Н. М. Богацька. – Режим доступу: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=13543>
3. Покропивний С. Ф. Економіка підприємства [Електронний ресурс] / С. Ф. Покропивний. – Режим доступу: <http://buklib.net/books/29295/>
4. Коваленко О. В. Деякі сучасні проблеми мотивації та стимулювання продуктивної праці / О. В. Коваленко, А. В. Гоголенко // Вісн. Дніпропетров. університету. Серія: Економіка, – 2014. – № 10/1, т. 22. – Вип. 8 (3). – С. 109–116.
5. Єщенко П. С. Сучасна економіка [Електронний ресурс] / П. С. Єщенко, Ю. І. Палкін. – Режим доступу: <http://sesia.com.ua/book/64/4594.html>

6. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудові відносини [Електронний ресурс] / О. А. Грішнова. – Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.com/16560725/ekonomika/produktivnist_rentabelnist_pratsi_osnovni_pokazniki_efektivnosti#82
7. Завіновська Г. Т. Економіка праці : навч. посібник / Г. Т. Завіновська. – 3-тє вид., без змін. – К. : КНЕУ, 2007. – 304 с.
8. Горбонос Ф. В. Економіка підприємств [Електронний ресурс] / Ф. В. Горбонос, Г. В. Червено, Н. Ф. Павленчик, А. О. Павленчик. – Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.com/1098120536263/ekonomika/shlyahi_pidvischennya_produktyvnosti_pratsi
9. Гриньова В. М. Економіка праці та соціально-трудові відносини [Електронний ресурс] / В. М. Гриньова, Г. Ю. Шульга. – Режим доступу: http://mobile.pidruchniki.com/11570718/ekonomika/produktivnist_efektivnist_pratsi
10. Семенов Г. А. Организация труда в период перехода к рынку : монографія / Г. А. Семенов. – Запорожье : ЗГИА, 2000. – 195 с.

References

1. Bogy`nya D. P. Faktory` i rezervy` pidvy`shhennya produkty`vnosti praci [Elektronny`j resurs] / D. P. Bogy`nya. – Rezhy`m dostupu : <http://sesia.com.ua/book/40/2690.html>
2. Patramans`ka L. Yu. Ponyattya produkty`vnosti praci, faktory` ta rezervy` yiyi pidvy`shhennya [Elektronny`j resurs] / L. Yu. Patramans`ka, N. M. Bogacz`ka. – Rezhy`m dostupu: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=13543>
3. Pokropy`vny`j S. F. Ekonomika pidpry`yemstva [Elektronny`j resurs] / S. F. Pokropy`vny`j. – Rezhy`m dostupu: <http://buklib.net/books/29295/>
4. Kovalenko O. V. Deyaki suchasni problemy` moty`vaciyi ta sty`mulyuvannya produkty`vnoi praci / O. V. Kovalenko, A. V. Gogolenko // Visny`k Dnipropetrovs`kogo universy`tetu. Seriya: Ekonomika. – 2014. – # 10/1, t. 22. – Vy`p. 8 (3). – S. 109–116.
5. Yeshhenko P. S. Suchasna ekonomika [Elektronny`j resurs] / P. S. Yeshhenko, Yu. I. Palkin. – Rezhy`m dostupu: <http://sesia.com.ua/book/64/4594.html>
6. Grishnova O. A. Ekonomika praci ta social`no-trudovi vidnosy`ny` [Elektronny`j resurs] / O. A. Grishnova. – Rezhy`m dostupu: http://mobile.pidruchniki.com/16560725/ekonomika/produktivnist_rentabelnist_pratsi_osnovni_pokazniki_efektivnosti#82
7. Zavinovs`ka G. T. Ekonomika praci : navch. posib. / G. T. Zavinovs`ka. – [3-tye vy`d., bez zmin]. – K. : KNEU, 2007. – 304 s.
8. Gorbonos F. V. Ekonomika pidpry`yemstv [Elektronny`j resurs] / F. V. Gorbonos, G. V. Cherevno, N. F. Pavlenchy`k, A. O. Pavlenchy`k. – Rezhy`m dostupu: http://mobile.pidruchniki.com/1098120536263/ekonomika/shlyahi_pidvischennya_produktyvnosti_pratsi
9. Gry`n`ova V. M. Ekonomika praci ta social`no-trudovi vidnosy`ny` [Elektronny`j resurs] / V. M. Gry`n`ova, G. Yu. Shul`ga. – Rezhy`m dostupu: http://mobile.pidruchniki.com/11570718/ekonomika/produktivnist_efektivnist_pratsi
10. Semenov G. A. Organy`zacy`ya truda v pery`od perehoda k rynku : monografy`ya / G. A. Semenov. – Zaporozh`e : ZGY`A, 2000. – 195 s.

Надіслана/Written: 25.07.2015 р.
Надійшла/Received: 27.07.2015 р.
Рецензент: д.е.н., проф. О. О. Орлов